

Tekening door Marion Herbst, 1980. V.l.n.r. halssieraad, bestaande uit vierkant metalen kader, omwikkeld met borduurzijde; halssieraad, bestaande uit vierkant metalen kader, dat doorbroken wordt door een buisje met zijde omwikkeld; halssieraad, bestaande uit vierkant messing kader, dat doorbroken wordt door een felrood geveerde pen, waaraan een ijzeren "vlag" is bevestigd; broche in de vorm van een ijzeren tent (het kader is nu geheel vervallen, de doorbrekende vorm is zelfstandig geworden).

Broche, 1980
ijzeren tent met verschillende kleuren verf
De heer Loose en mevrouw Staal, Amsterdam

Ze had de armband door een fabriek willen laten vermenigvuldigen, maar praktische problemen hebben dat verhinderd.

In 1976 opent Paul Derrez zijn sieradengalerie "RA" in Amsterdam. Eind 1976 exposeert Marion bij RA een serie onverwacht romantische sieraden van prachtig gekleurd giet-hars in slak- of schelpvormen. Ze spreekt zelf later van een zijsprong, die wel kenmerkend was voor die periode in haar leven.

Op de uitnodiging voor deze tentoonstelling laat ze voor 't eerst ook tekeningen zien.

1978 is het jaar van de haarpinnen en de hoedjes. De fragiele pinnen van goud of zilver, al dan niet met veertjes, hebben een mooie ruimtelijke werking. Soms worden ze bevestigd op hoedjes, die Marions moeder Edith heeft ontworpen.

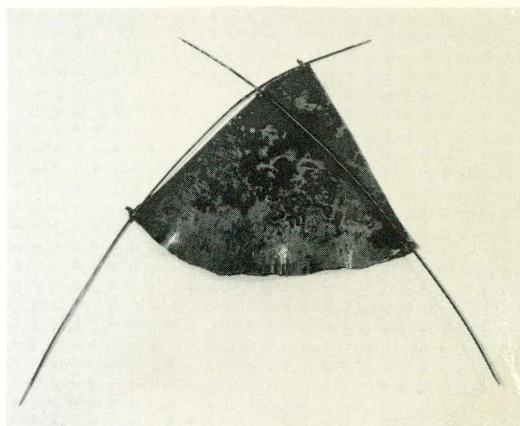
In 1979 werkt ze samen met weefster Henriëtte Wiessing. Het resultaat is de lintjesserie. Handgeweven "lintjes" in vrolijke kleuren worden met omwoelde metalen staafjes tot broches verwerkt.

Bij haar volgende collectie "borduur" ze verder op het thema van metalen staafjes omwikkeld met zijden draadjes, maar ze maakt een gedachtensprong die ze heel duidelijk illustreert in een tekening (zie afb.). Aan het einde van de serie is zodoende al weer een heel nieuw genre ontstaan.

Paul Derrez viert in 1981 het eerste lustrum van zijn galerie met een tentoonstelling van de nieuwste sieraden van Marion. Het element voorspelbaarheid ontbreekt geheel aan haar werk. Dit keer heeft Japan de inspiratie geleverd. Van beschilderd en met folie beplakt papier vouwt ze waaierachtige vormen en combineert die o.a. met fel gekleurde reepjes papier om metaaldraad gewikkeld. De fantastische vormen en kleuren vormen een betoverend geheel tegen de diep zwarte achtergrond in de vitrines.

Marion weet niet of ze verder gaat met sieraden. Ze heeft al enkele malen niet-meer-draagbare objecten gemaakt, wel afgeleid van haar sieradenvormen. Al experimente-rend komt ze met haar vernieuwingsdrang misschien op andere gebieden terecht. In 1973 zegt ze al: "Ik probeer flexibel te blijven en mij niet op één terrein vast te leggen".

"Mijn reactie op traditionele patronen en vastgeroeste ideeën omtrent het sieraad bepalen voor een belangrijk deel vorm- en materiaalkeuze" (ook 1973). Uit het werk, dat nu te zien is, blijkt in ieder geval duidelijk

haar relativerende bijdrage aan ontwikkelingen in het sieradenontwerpen.

Een deel van haar tijd besteedt ze nu ook aan het overdragen van haar kennis en ideeën aan studenten van de Nieuwe Lerarenopleiding in Tilburg (docente constructieve werkvormen, sinds 1978) en aan de Rietveldacademie in Amsterdam (docente edelsmeden, sinds 1981).

De tentoonstelling is voorbereid door Marion Herbst en Jerven Ober (directeur van het Gemeentelijk Van Reekummuseum te Apeldoorn).

"Marion Herbst, een overzicht, 1969-1982" is de titel van het boek, dat de tentoonstelling vergezelt. De inhoud is samengesteld met behulp van materiaal uit het archief van Marion Herbst.

Marion heeft, evenals Paul Derrez vóór haar, de prijs willen investeren in de documentatie van de ontwikkeling van het sieraad (in de vorm van een bijdrage aan het boek).

Het bestuur van de Stichting Françoise van den Bosch bestaat uit Jerven Ober, Piet Hein Verspijck Mijnsen en Liesbeth Crommelin.

De commissie, die Marion Herbst heeft voorgedragen, bestond uit Paul Derrez, Liesbeth Crommelin en Bernardine de Neeve.

De tentoonstelling, die eerder te zien was in het Gemeentelijk Van Reekummuseum in Apeldoorn en in Gemeentelijk Museum Het Princessehof in Leeuwarden, wordt na opstelling in het Centraal Museum in Utrecht overgenomen door (in volgorde): Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam;

Gemeentemuseum Arnhem; Haags Gemeentemuseum; Noordbrabants Museum, Den Bosch; Frans Hals Museum, Haarlem.

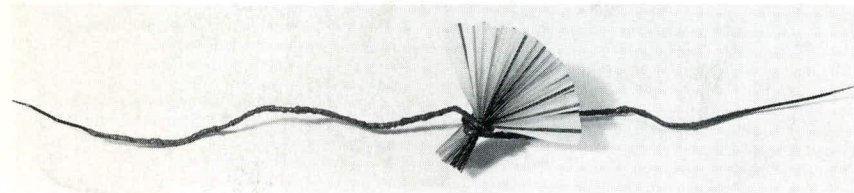
Colophon

Uitgave: Centraal Museum

Tekst: Hanneke Adriaans

Foto's: Ton Hulskamp

Druk: Drukkerij Elinkwijk, Utrecht

Broche, 1981
beschilderd gevouwen papier en fel gekleurde reepjes papier om metaaldraad gewikkeld
Centraal Museum, Utrecht

MARION HERBST, een overzicht, 1969-1982

28 augustus t/m 26 september 1982

In juli 1977 overleed de sieradenontwerpster Françoise van den Bosch. De stichting, die haar naam draagt, kent eens per twee jaar een prijs toe aan een vormgever/ontwerper van sieraden/objecten. In 1980 werd voor het eerst deze prijs toegekend, aan Paul Derrez. Op 25 april 1982 is de prijs voor de tweede maal uitgereikt, aan Marion Herbst, in Apeldoorn. Naar aanleiding van dit feit heeft het bestuur van de Stichting Françoise van den Bosch het initiatief genomen tot een reizende overzichtstentoonstelling van het werk van Marion Herbst.

Omstreeks 1965 begint het sieradenontwerpen in Nederland aan een tweede bloeiperiode binnen de 20ste eeuw.

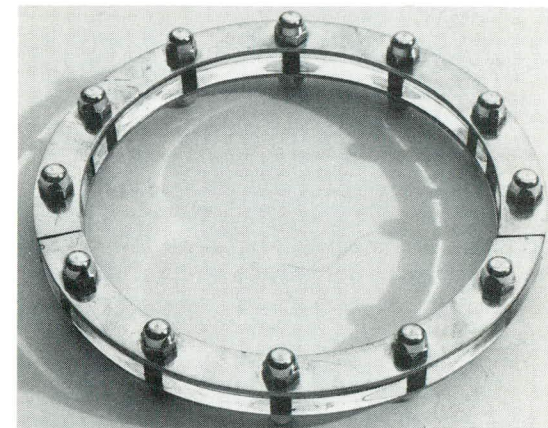
In de 19de eeuw heeft Nederland geen grote kunstenaars op dit gebied voortgebracht. Tegen 1900 maakt (internationaal) het hele gebied van de kunstnijverheid een opleving mee. De stijl van deze tijd wordt Art Nouveau genoemd. Binnen die Art Nouveau bestaan een weelderige en een sobere richting. De laatste wijst het meeste naar de toekomst. Het niveau van het sieradenontwerpen stijgt ook snel. In de strakke stijl leveren o.a. Nienhuis, Eisenloeffel en Lauweriks mooi, boeiend werk. De kostbaarheid van de materialen staat niet meer voorop. Aan een goed ontwerp wordt nu vooral veel waarde gehecht; kostbare materialen worden echter niet vermeden als ze daar aan bij kunnen dragen.

Tot in de jaren 1930 blijft het nieuwe elan dóórwerken. Dan komt tot ± 1965 een periode, waarin wel verantwoord werk ontstaat, maar niet op grote schaal, en op een geruisloze wijze.

Zowel in Nederland als in het buitenland zijn in de periode 1955/65 sieraden ontworpen in pure geometrische vormen. De nieuwe generatie, die ± 1965 actief wordt, zal heel duidelijk en overtuigend de mogelijkheden op dit gebied verder uitwerken.

De impulsen komen overigens meer vanuit de eigentijdse beeldende kunst dan van wat er eerder op sieradengebied is gepresteerd. Vanaf ± 1905 al zijn er indrukwekkende sieraden ontstaan met een geheel abstracte opzet. De jonge ontwerpers hebben twee generaties later, ± 1965, dáárbij hun voorbeelden echter niet gezocht. Als er al teruggekeken wordt is het ook weer vooral naar vroegere abstracte beeldende kunst uit de twintigste eeuw. Toch zijn er opvallende overeenkomsten in vorm tussen sieraden uit de jaren 1920 en uit de jaren 1965/70 (75) (dezelfde verwantschap is o.a. ook aanwezig tussen kledingstukken uit beide periodes). In de jaren 1920 begint men al ongewone simpele materialen toe te passen, zoals hout en bakeliet. Deze draad wordt in ieder geval wel weer opgenomen, tegen 1970.

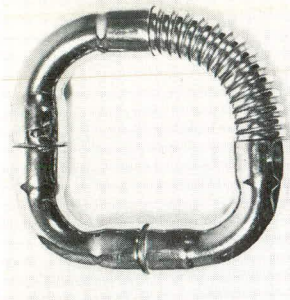
Alle experimenten geven iets fascinerends aan de jaren 1965/70. Het blijkt toch echter heel moeilijk het publiek tot waardering voor deze onverwacht nieuwe vormen te brengen. De moedige poging hiertoe in 1966 van Galerie Swart in Amsterdam wordt overwegend met zeer emotionele afwijzingen beloond. Galerie Nouvelles Images in Den Haag en Galerie Het Kapelhuis in Amersfoort laten zich in 1967 niet afschrikken door de eerdere negatieve reacties. In 1967 en 1968 komen de eerste museumtentoonstellingen, respectievelijk in het Stedelijk Museum in Amsterdam en in het Stedelijk Museum in Schiedam. Intussen is men ook in Nederland gewend geraakt aan de nieuwe geometrische kledingvormen, die vanaf ± 1964/65 door Courrèges, Yves St. Laurent en Cardin zijn gecreëerd en vooral door Mary Quant voor een groot publiek bereikbaar zijn gemaakt. De nieuwe galerie-sieraden blijken heel goed te passen bij de nieuwe kleding. Zo ontstaat een soort verzoening. De pers gaat meer begrip tonen en het eerste heel kleine kringetje van dappere draagsters (draggers ook!) breidt zich iets uit. Onder andere daar weer bij aansluitend schieten de edelsmeedateliers als paddestoelen uit de grond. Meer galeries (waarvan het aantal trouwens ook toeneemt) nemen sieraden op in hun collecties. Lang niet

Armband, 1969
paars perspex, vier zilveren halve bollen
In bezit van de ontwerpster

Halssieraad, 1970
aluminium, transparant perspex
12 dopmoeren
In bezit van de ontwerpster

Halssieraad, 1969
zilver, roze-paars perspex bal
Dienst Verspreide Rijkscollecties/Kostuummuseum, Den Haag

Armband, 1971
drie verchroomde stukjes buis
met knik en een stukje douche-
sling
Centraal Museum, Utrecht

Koffer, perspex en aluminium met
slamandje en armband; met tekst,
1975
Benno Premisela, Amsterdam

"Ijscootje", speld, 1979
i.s.m. Henriëtte Wiessing
geweven borduurgaren, zilver
Centraal Museum, Utrecht

Broche, 1976
giethars, gele verf
Benno Premisela, Amsterdam

al het gebodene is even geslaagd. Juist de eenvoudige vormen, soms gecompliceerd geconstrueerd, vereisen veel vakmanschap. Alles is zo zichtbaar, dat alleen heel gaaf werk voldoet.

De nieuwe ideeën worden als geloofsbelijdenissen uitgedragen. Terwijl het bij de juweliers-sieraden vooral om de kostbaarheid van de stukken gaat, wil de sieradenontwerper vooral tot verantwoorde vormen komen. In tegenstelling tot de bijoux moeten de kunstenaarssieraden met de vormen van het lichaam te maken hebben. Nicolaas van Beek ontwerpt een sieraad, dat het hele hoofd omvat. Gijs Bakker maakt halssieraden, die als grote kragen om hoofd, hals en schouder staan. Emmy van Leersum ontwerpt een totaalbeeld, bestaande uit hals-sieraad met daaraan bevestigde japon. De term "draagbare objecten" is geboren. De bedoelde scheppingen lenen zich nauwelijks voor meer dan een korte show of een foto. De draagbaarheid is dus zeer betrekkelijk, maar het zijn voor ons nu nog steeds adembenemende stukken.

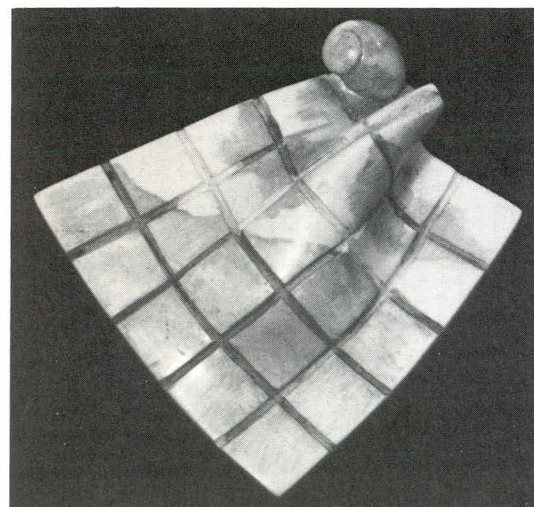
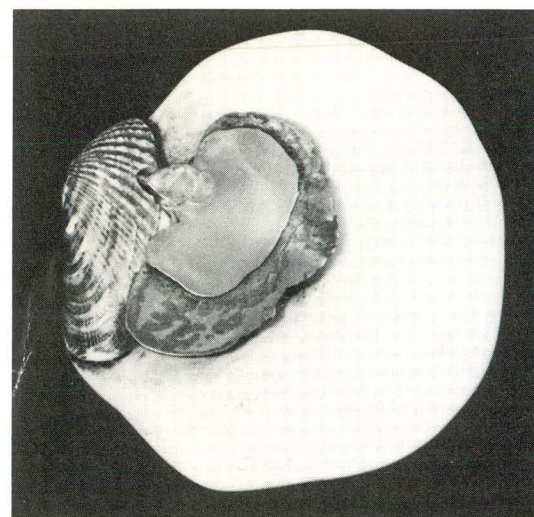
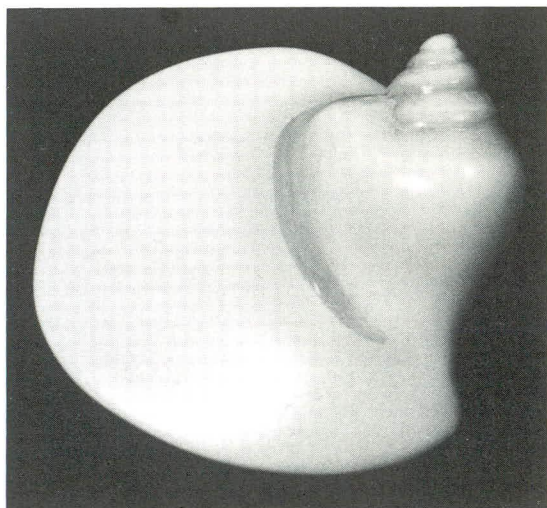
Constructies mogen gezien worden (een ideaal ook al van o.a. Jan Eisenloeffel in sieraden en ander werk kort na 1900). Aan alledaagse gebruiksvoorwerpen worden vormen ontleend; zo maakt Gijs Bakker bijvoorbeeld een halssieraad uit stukken kachelpijp. Met het toepassen van kachelpijp is de weg (enigszins!) gebaad voor functieverhuizingen en het gebruik van ongewone, niet kostbare materialen, zoals aluminium, roestvrij staal en perspex en later o.a. kurk en veertjes.

In 1969 komt met de toekenning van de rijkssubsidie op aankopen ook de officiële erkenning voor het werk van de sieradenontwerpers. Hans Redeker schrijft in 1972 al, te optimistisch, over de verdwenen scheiding tussen kunstnijverheid en vrije kunst. In werkelijkheid is zelfs nu, tien jaar later, de hiërarchie op dit punt nog steeds aanwezig.

Door middel van vermenigvuldigbaarheid probeert men het ideaal van de grotere bereikbaarheid voor het publiek te verwezenlijken. Ook het gebruik van goedkope materialen moet daar aan bijdragen. De prijzen blijven ondanks dit alles toch aan de hoge kant, en afgezien daarvan waagt "de massa" zich toch ook niet aan echte avant-garde voorwerpen. Zo treedt in de sieradenwereld alleen een verschuiving op van het kostbare statussymbool naar het gedurfde.

Vanaf ± 1970 groeit er onder het publiek een soort immuniteit voor gekke nieuwe dingen. Misschien verzandt mede daardoor het hele gebeuren enigszins. Men gaat wel verder met experimenteren zonder dat daar zeer avontuurlijke produkten uit voortkomen. Op de vierde sieradententoonstelling georganiseerd door Het Kapelhuis, eind 1975/begin 1976, is niet erg veel nieuws te beleven, maar er is wel kwaliteit. Tegen 1980 ontstaat vanuit een nieuwe concentratie een verfijndere geometrische stijl, waarbij minder naar opvallende effecten wordt gezocht. Het werk van de verschillende ontwerpers is, bij elkaar gezien, zeer homogeen, zonder dat er veel gedichteerd lijkt te worden. Ieder behoudt toch zijn persoonlijke kenmerken.

Marion Herbst is in 1944 geboren in Lingen a.d. Ems (Duitsland) en is opgeleid aan het Instituut voor Kunstnijverheidsonderwijs (dat tijdens haar studie Rietveldacademie gaat heten) in Amsterdam. Na het basisjaar kiest ze voor het vak beeldhouwen. Weer een jaar later gaat ze over op edelsmeden. In 1968 doet ze eindexamen. Tijdens haar studie profiteert ze al van de dan nog nieuwe mogelijkheid om sieradententoonstellingen te bezoeken. De tentoonstelling "Moderne juwelen door schilders en beeldhouwers" in museum Boymans-van Beuningen in Rotterdam, in 1967, is een ont-hulling voor Marion. De tentoonstelling bestaat uit werk van kunstenaars uit de Verenigde Staten, West-Europa en o.a. Japan, Israël en Peru, uit de periode 1913-1967 met het accent op de jaren na de tweede wereldoorlog. Vooral de sieraden van Calder maken veel indruk.

Eind 1969 neemt Marion zelf voor het eerst deel aan een grote sieraden-tentoonstelling, "Sieraad '69" in Het Kapelhuis in Amersfoort. De belangstelling voor deze tentoonstelling met werk van 22 Nederlandse edelsmeden is overweldigend. Over het werk van Marion schrijft Lily van Ginniken in het Algemeen Handelsblad: "Degene met de meeste durf is Marion Herbst. Zij gebruikt perspex en zilver en maakt daar een wonderlijke eenheid van". Deze positieve beoordeling is een grote stimulans voor Marion. Haar eerste werk is inderdaad van een monumentaliteit, die nu nog indruk maakt. Op de werldeentoonstelling in Osaka in 1970 hoort ze bij de Nederlandse inzenders van sieraden.

In Amsterdam toont sinds najaar 1969 Galerie Sierraad de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van de edelsmeedkunst. In april 1971 wordt een dependance geopend bij Collection d'Art. Marion neemt deel aan de openingstentoonstelling en exposeert sieraden van zilver met een perspex koepeltje, waaronder kleine poppetjes, bloempjes of vlinders. Intussen is in korte tijd het aantal sieradenontwerpers nog al toegenomen zonder dat dat tot duidelijke vernieuwingen leidt. Iedereen blijft in de geometrische stijl werken. De doorbraak, die Marion bewerkstelt met haar sieraden met figuratieve elementen, is zeer welkom.

Eveneens uit 1971 dateert een serie armbanden opgebouwd uit stukjes douche-slang en -buisjes.

In 1972 wordt op initiatief van Galerie Het Kapelhuis in Amersfoort de grote tentoonstelling "Sieraad 1900-1972" gehouden in de Zonnehof in Amersfoort. Aan deze tentoonstelling is voor de Nederlandse edelsmeden een prijsvraag verbonden met het thema "schakel". De inzending van Marion Herbst en Berend Peter, bestaande uit twee zwarte perspex dozen waarin touwtjes en paperclips, zorgen nogal voor opschudding. De soms toch wat te serieus geworden sfeer rondom het moderne sieraad is zo in ieder geval op een aardige manier doorgeprikt.

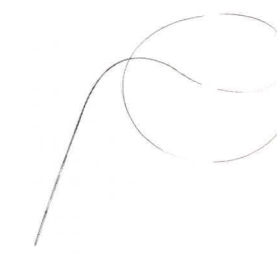
In 1973 is Marion mede-oprichtster van de Bond van Oproerige Edelsmeden. "De B.O.E. is een groep van vier edelsmeden en een beeldhouwer, die door een meer persoonlijke presentatie van het werk — met daarbij de noodzakelijke informatie — de normale wijze van exposeren willen verruimen tot een manifestatie van ideeën". Berend Peter ontwerpt een doos met vier vakken, waarvoor Françoise van den Bosch, Onno Boekhoudt, Marion Herbst en Karel Niehorster werk leveren. De vijf initiatiefnemers van de B.O.E. willen met de inhoud van hun doos het publiek ook zelf aan het werk zetten. Die opzet is helaas mislukt. De activiteiten van de B.O.E. hebben een jaar later geleid tot de oprichting van de Vereniging van Edelsmeden en Sieraadontwerpers. Van de V.E.S. is Marion gedurende enkele jaren bestuurslid.

In 1975 organiseert Het Kapelhuis weer een overzichtstentoonstelling van eigentijdse Nederlandse sieraden. Marion blijft zoeken naar nieuwe mogelijkheden. Haar inzending bestaat uit een koffertje van perspex en aluminium met daarin een slamandje en een door het slamandje geïnspireerde armband.

Broche, 1976
giethars, goud en blauwe verf
In bezit van de ontwerpster

Broche, 1976
giethars, blauwe en groene verf
In bezit van de ontwerpster

Hals-/haarsieraad, 1978
gouden pin
Centraal Museum, Utrecht

Hoed, 1979
paars zijden satijn met zilveren
speld
hoed ontworpen door Edith
Herbst, speld door Marion
Centraal Museum, Utrecht